

10 TRACTATUS PRIMUS.

cum sint aliqui homines, ita hebetes, inculti, & veluti plumbi, ut incapaces sint demonstrationis & discursus (quales sunt in sylvis, & terris, aut montibus incognitis enutriti) in illis saltet dari potest ignorantia invincibilis & inculpabilis de existentia Dei.

15. Respondeo, concessio Antecedente, negando consequentiam; ut enim supra armotavimus, ad tollendam ignorantiam invincibilem, non est necessaria cognitio evidens & demonstrativa, sed sufficit probabilis & conjecturalis, vel quae habetur per relationem, aut instructionem aliorum; quare cum in nullo, quantumvis stupido, ita extinti sint omnes rationis radix, ut perfecto hoc universo, ita perfecte disposito, non incidat illi aliqua cogitatio & cognitio probabilis, illi praefesse supremum aliquem moderatorem & gubernatorem, cui sit parendum, sequendo bonum honestum, & dictamen rationis, tenuerit inquirere, quis sit ille, & qua ratione colendus. Quod si id spernat, non habebit ignorantiam invincibilem & inculpabilem de existentia Dei, sed vincibilem & culpabilem. Unde licet possint dari infideles negative (id est inculpabiliter ignorantiae mysteria nostra fidei) ut docet D.Thomas 2.2.qu.10.art.1. non tamen Athei negative, id est qui invincibiliter & inculpabiliter Dei existentiam ignorent, nam ut dicitur sapient. 9. *A magnitudine speciei & creatura poterat cognoscibiliter creator eorum videri.* Et ut habetur ad Roman. 1. *Invisibilia Dei per ea qua facta sunt, intellecta conspiciuntur.*

CAPUT II.

De unitate Dei.

1. **E**iusdem sacrilegij est, Deum negare, & plures invenire; unde post debellatum atheismum, politieinus confutandus est, & pluralitas Deorum demonstranda impossibilis, contra Gentiles & paganos, quorum tanta fuit cecitas & dementia, ut triginta Deorum millia admiserit Hesiodus, teste Eusebio lib. 5. preparat. Evang. cap. 15. In (ut lepide illis objicit Tertullianus in Apolog. cap. 5.) ad hominum arbitria divinitas concederetur aut negaretur: *Apud vos (inquit) de humano arbitriu divinitas persistatur: nisi homini Deus placuerit, Deus non erit: homo jam Deo proprius esse debet.*

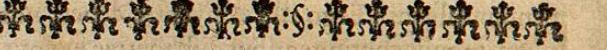
2. Ad confutandum hunc errorum undecim rationes in Clypeo nostro adduximus, nunc brevitate studentes, tres tantum huc exponemus. Prima est: Deus est id quo nihil melius excogitari potest: Ergo est unus. Probatur consequentia, quia melior est illa natura, in qua plenitudo essendi ita eminenter & unite continetur, ut extra illam nihil sit, nisi ab illa derivatum & participatum, quam illa extra quam reperitur aliquid omnino independens & imparticipatum.

3. Secunda affirmatio est præcedenti, & potest sic proponi: Nomine Dei intelligimus ens summè & infinitè perfectum: Sed repugnat tale ens multiplicari: Ergo & dari pluralitatem Deorum. Major patet. Minor probatur. Si darentur duo entia summe & infinitè perfecta, vel illud per quod inter se differant, esset aliqua perfectio, vel imperfectione: Non secundum, cum repugnet dari vel concipi aliquam imperfectionem vel defectum in ente summe & infinitè perfecto. Nec primum, cum

tale ens contineat omnem perfectionem imaginabilem, subindeque nulla perfectio possit illi deesse.

4. Tertia ratio est: Deus est supremus mundi rector & gubernator: Ergoumus. Probatur consequentia, ut enim docet D.Thomas infra qu. 11. art. 3. quæ diversa sunt & divisa, in unum ordinem non convenient, nisi ab uno aliquo dirigantur & ordinentur, multa enim melius reducuntur in ordinem per unum, quam per plura. Ex quo Aristoteles in politicis infert, ex omnibus regendi formis perfectissimam esse monarchiam, seu regimen unius; & 12. Metaph. hanc Homeri sententiam celebrat, *Nos est bonum multitudine principatum, unus vero princeps;* & hinc de humano ad divinum principatum condens, concludit necessariam esse unitatem Principis divini, sicut & terreni, & subdit quod sicut bonum familiæ & exercitū, unum ducem & patrem familiæ exigit, ita etiam bonum universi unum rectorem. Eodem modo Hieronymus, cum Rustico suo differens, discurrat: *In apibus (inquit) unus est princeps, grues omnes sequuntur unam ordine litterario. Imperator unus, unus provincia sua judex, in navi gubernator unus, & in mundana fabrica unus opifex & unus moderator.*

5. His rationibus addi potest naturalis instinctus hominum, qui etiam in mediis gentilitatis erroribus, communī sermone Deum unicum semper agnoverunt. Nam ut ait Lactantius lib. 1. init. cap. 1. *Cum iurant, & cum gratias agant, non Deos nominant, sed Deum nominant; adeò ipsa veritas, cogente natura, etiam ab invitis pectoribus erumpit.*

CAPUT III.

De constitutivo naturæ divinae.

1. **N**on est huc quæstio de reali & physica constitutione divinae naturæ, hoc est de constitutione Dei secundum quod est in se realiter, sic enim omnes Dei formalitates, sive absolute, sive relativæ, ipsum realiter constituant. Quod patet, nam constitutio sic sumpta est per realem identitatem: Sed omnes formalitates, sive absolute, sive relativæ, Deo formaliter convenientes, sunt idem realiter cum illo: Ergo omnes illum realiter & physicè constituant. Hic ergo solum agimus de constitutivo metaphysico naturæ divinae, prout à nobis viatoribus imperfecte in hoc statu concipiunt ad modum naturæ creatæ, in qua semper reperitur aliqua perfectio vel prædicatum, quod primò in illa concipitur, tanquam fons & origo cæterorum, ut in homine rationalitas. Unde in præsenti inquirimus, quid primò in Deo intelligatur, cum fundamento in re, quod se habet tanquam radix & fons cæterorum, præsertim divinorum attributorum & operationum: Er sanè illi non videntur punctum hujus celeberrimæ & gravissimæ difficultatis attingere, qui dicunt naturam divinam constitutam collectione attributorum; licet enim illa physicè & realiter constitutam naturam divinam, non tamen formaliter & metaphysicè; cum primò in illa non concipiatur attributorum collectio, sed aliqua una formalitas & perfectio, que sit radix aliarum. Hac ergo prætermisā sententiā, tres aliae celebres & valde probabiles referri solent, quarum prima docet naturam divinam metaphysicè constitutam per rationem entis à se & per essentiam. Secunda, per rationem substantiæ immaterialis & intellectualis radicaliter. Tertia, actuali

DE EXISTENTIA ET UNITATE DEI. 11

actuali Dei intellecione, & ista communior est in schola Thomistarum, & videtur probabilior. Unde.

2. Dico primum, naturam Dei non constitui metaphysicè per rationem entis à se & per essentiam.

Probatur primò ex D. Thoma infra quæst. 13. art. 11. ad 1. ubi docet, hoc nomen *Deus*, quod rem significatam, esse magis proprium Dei, quam nomen *qui est*: Sed hoc est falsum, si natura Dei constitueretur per rationem entis à se & per essentiam, nam hoc nomen *qui est*, vel hoc nomen *ens per essentiam*, esset nomen naturæ & essentie Dei: Ergo juxta D.Thomam Dei natura non constituitur per rationem entis à se & per essentiam. Unde Caïetanus ibidem doctrinam ejus explicans ait, ideo hoc nomen *Deus*, quod rem significatam, esse magis proprium Deo, quam nomen *qui est*, quia Deitas importat naturam Dei quasi secundum ultimam differentiam specificam, secus autem nomen *qui est*.

3. Probatur secundò ratione fundamentali.

Ratio entis à se, increati, & per essentiam, transcendit omnem formalitatem vel perfectionem divinam; invenitur enim in attributis, & relationibus, & in omni eo quod divinum est, sicut ratio entis creati & per participationem includitur in omni quod creatum est: Sed prædicta transcendentia omnem formalitatem vel perfectionem divinam, non possunt Dei naturam *convenire*, prout in præsenti loquimur de illius constitutione: docet D. Thomas 1. contra Gent. cap. 45. ratione 2. ubi ait *quod intelligere comparatur ad intellectum, sicut esse ad essentiam*: Ergo natura divina constituitur per ipsum intelligere, non vero per intellectualitatem radicalem, quæ est quasi potentialis ad actu intelligentium, aut per vim intelligendi, quæ concipiatur per modum actus primi, non vero per modum ultimæ actualitatis.

8. Secunda ratio quæ sumitur ex Tractatu de Trinitate, sic formatur: Per illud constituitur formaliter natura divina, quod secunda Persona Trinitatis, ex vi sua processionis, recipit: Atqui recipit ipsum intelligere: Ergo illud est natura divina constitutivum. Major patet, quia secunda Persona Trinitatis, per id quod recipit à Patre, ex vi sua processionis, constituitur Filius, ut in eodem Tractatu docent Theologi: non potest autem constitui Filius, nisi per communicationem naturæ. Minor vero probatur: Secunda Persona Trinitatis procedit per modum verbū: Sed esse verbi, cum sit terminus intellecione, nihil aliud est quam intelligi, seu existere per ipsum intelligere: Ergo secunda Persona Trinitatis, ex vi sua processionis, recipit ipsum intelligi, quod est idem in Deo ac intelligere.

19. Objicies primò contra primam conclusionem: Sicut solus Deus scipsum perfecte cognoscit, ita & essentiam suam explicare solus potest: Sed Deus interrogatus à Moysi quidnam esset, ait Exod. 3. sum velut declarans constitutivum, *Ego sum qui sum*, eique injungit ut dicat Pharaoni: *Qui est misit me ad vos.* Ergo ratio entis à se & per essentiam, est constitutivum divinæ naturæ.

10. Confirmatur: Nomen proprium alicuius est quod significat ultimam differentiam, quæ ab aliis distinguitur: Sed hoc nomen *Qui est*, est proprium Dei, ut docet D. Thomas infra quæst. 13. art. 11. & eleganter declarat Hilarius lib. 14. de Trinitate, prædicta verba Exodi exponens: *Miratus sum plane (inquit) tam absolutam de Deo significationem, nihil enim Deo magis proprium quam esse intelligitur*: Ergo tale nomen exprimit ultimam

nam differentiam quā Deus ab aliis distinguitur.

12. Ad objectionem respondeo, Deum verbis illis Exodi solum voluisse declarare id per quod praecipue à creaturis distinguitur, quod est ratio entis à se & per essentiam, non verò id per quod ejus essentia differt ab attributis, & est illorum radix & origo, in quo praecipue consistit conceptus naturæ, ut natura est, quæ à Philosophis definit *principium motus & quietis ejus in quo est.* Unde.

13. Ad confirmationem distinguo Majorem: nomen proprium alicujus adæquatè, est quod significat ultimam differentiam, concedo Majorem: proprium inadæquatè, nego Majorem, & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam. Nam illud nomen est proprium adæquatè, per cuius significatum res differt ab omnibus aliis, Illud verò per cuius significationem res differt ab aliquibus, non tamen ab omnibus, est proprium solum inadæquatè: Deus autem, et si per rationem entis à se, differat à creaturis, non tamen per illam differt illius essentia ab attributis & relationibus, quia omnibus illis essentialiter convenit. Unde licet hoc nomen qui est, sit proprium Deo proprietate inadæquata, non tamen proprietate adæquata. Et in hoc sensu intelligendi sunt Hilarius & D. Thomas, quia loquuntur de Deo, ut à creaturis distinguitur, non verò de natura Dei, ut à relationibus & attributis.

14. Ex his solutum manet aliud argumentum Adversariorum, quod sic proponuntur: ita est ratio constitutiva alicujus, qua primò in illo concipitur, & per quam distinguitur ab aliis, cùm idem sit constitutivum & distinctivum: Atqui ratio entis à se & per essentiam, primò concipitur in Deo, & est id per quod primò distinguitur ab omnibus aliis: Ergo est constitutiva divinæ naturæ. Respondetur enim primò, non sufficere ad rationem constitutivi, quod sit prius, vel quod primò in re concipiatur, si se habeat per modum transcendentis, vel prædicari communis; alioquin ratio entis, vel gradus substantiæ, vivens, vel ratio corporis, qua prius in homine concipiuntur quam rationale, ipsum constituerent: Ratio verò entis à se & per essentiam, se habet in Deo per modum transcendentis increati, cùm includatur in essentia, attributis, & relationibus, & in omnibus divinis formalitatibus. Unde Respondeatur secundò, data Majori, negando Minorem, quantum ad secundam partem; licet enim ratio entis à se & increati, Deum à creaturis distinguat, non tamen essentiam ejus ab attributis, & relationibus, cùm sit prædicatum illis commune, eaque transcendens.

15. Objicies insuper contra secundam conclusionem: Intelligere est essentialiter operatio, imò est omnium operationum perfectissima, quā vivit natura intellectualis: Sed natura divina constitui nequit per operationem, cùm illa petat à principio egredi, subindeque illud constitutum supponat: Ergo natura divina non potest constitui per intelligere.

16. Huic difficultatē objectioni dupliciter respondent defensores nostræ sententiae. In primis enim doctissimi Patres Salmantenses in Tractatu de scientia Dei disp. 4. dubio 2. dicunt quod licet operatio creata & finita, cum imperfectionibus involuta, petat à principio egredi, illudque constitutum supponat, non tamen operatio inveniatur & infinita, & quæ habet rationem operationis formaliter eminenter; quia illa sibi identi-

ficat, absque distinctione virtuali, quidquid ad primam lineam intellectualis spectat, sub inde que ipsum principium intelligens, à quo proinde non potest cum fundamento in re concipi ut egrediens.

17. Secundò responder Gonzales disput. 36. conclus. 3. & 5. intelligere Dei considerari posse duplicitate, scilicet per modum actionis, & sub conceptu actualitatis subsistentis; & licet sub prima consideratione non possit Dei naturam consti-tuere, bene tamen sub altera. Quam solutionem & doctrinam explicat & probat hoc exemplo & discursu: Quamvis relationi divina repugnat consti-tuere perlonam sub conceptu explicito ad, non tamen sub conceptu in, & formæ hypostaticæ per-tinente ad lineam relationis, ut communiter docent Thomistæ in Tractatu de Trinitate: Ergo pariter, et si intellectioni divina repugnat consti-tuere naturam Dei, sub conceptu expresso ab, & ut concipitur ad modum actionis, poterit tamen illam consti-tuere, sub conceptu actualitatis subsi-stantis. Probatur consequentia: Non minus est de conceptu relationis supponere fundamentum & personam vel subjectum, quam de ratione actionis præsupponere principium: Ergo si divina relatio quia subsistens est, quamvis personam suppona sub conceptu explicito ad, illam constituit sub conceptu in, aut formæ hypostaticæ, pariter in-tellectioni divina, an. c. l. a. e. r. e. s. e. r. i. p. t. o. n. quid. sub conceptu explicito ab & egressionis, naturam consti-tutam, non tamen sub omni con-ceptu, sed consti-tuet naturam sub conceptu actuali-tatis & gradus.

18. Ex dictis intelliges, quomodo gratia habi-tualis sit participatio formalis divinæ naturæ; li-cet enim non participet intelligere Dei, ut habet rationem operationis & actualitatis, sed sub hoc conceptu & formalitate participetur à visione beatifica; illud tamen participat, ut est eminenti quo-dam modo radix divinarum operationum & attri-butorum, sub quo conceptu habet formaliter rationem naturæ, ut constat ex supra dictis. Gratia enim sanctificans est radix cognitionis & amoris Dei, & ab illa emanant, veluti proprietates ab essentia, virtutes Theologicae & infusa, quæ sunt participationes divinorum attributorum.

CAPUT IV.

De attributis divinis in communi.

1. **A**ttributum est perfectio absoluta, & necessaria, formaliter in Deo existens, & essentia jam constituta supervenientis. In qua definitione per duas primas particulas à ratione attributi excluduntur actus liberi, & proprietates relativæ, per tertiam verò perfectiones secundum quid crea-turarum, quæ non sunt formaliter sed tantum eminenter in Deo. Denim per ultima verba de-claratur attributa ad constitutivum divinæ naturæ non pertinere, sed esse veluti ejus affectiones & proprietates, eam veluti modificantes, & ad aliam lineam trahentes. Illa vocantur ab Hebreis Sephi-rot, id est quasi Saphiri, teste Rabbi Moysè in commentariis sui primi libri *Iesira*; quia illis ve-luti Saphiris, & gemmis ac lapidibus pretiosis, mihi in modum exornatur & decoratur divina natura & substantia, quamvis nullam prorsus cum ea faciant compositionem, ut constabit ex dicendis §. sequenti.

§. I.

§. I.

Quo genere distinctionis distinguantur attributa di-vina ab essentia & inter se?

1. Scotus & ejus Discipuli admittunt inter at-tributa divina & essentiam distinctionem quandam formalem actualem, quam ex natura rei appellant, & volunt eam præcedere omnem operatio-nem intellectus, ut clare scipsum explicat Doctor subtilis in 1. dist. 8. quaest. 4. ubi ait quod talis di-stinctio est præcedens intellectum omni modo. Nominales verò in alio extremo positi, afferunt attri-buta divina, tum inter se, tum ab essentia, sola ratione ratiocinante distingui, vel solum conno-tatione quadam ad res creatas; ita ut eadem enti-tas increata Dei, ut connotat effectus à se pro-ductos, dicatur omnipotens, sapientia verò vel scientia, ut connotat res sibi objectivè præsentes & à se cognitas. Demum alij Theologi communiter docent, attributa distingui ab essentia & inter se, distinctione rationis ratiocinate, & cum fundamen-to in re; sed aliqui volunt talem distinctionem se habere per modum excludentis & exclusi, sicut gen-us distinguitur à differentia; alij verò existimant, illam esse solum per modum expliciti & impliciti, sicut ens distinguitur à suis proprietatibus.

2. Dico primò, attributa divina non distingui inter se, nec ab essentia divina, distinctione formal-i, seu ex natura rei, quam ponunt Scotus & ejus Discipuli.

3. Probatur primò: Quæ ex natura rei & for-maliter realiter distinguntur ab aliquo, non debent absolútè prædicari de illo, sed potius abso-lutè negari: unde in sententiæ distinguente rela-tionem à fundamento, distinctione reali formalis, ista propositiones false absolútè censemur, albedo est similitudo, generatio est paternitas: Sed jux-ta Sanctos Patres attributa divina, non solum in concreto, sed etiam in abstracto, prædicantur de essentia: Ergo ab illa non distinguntur distin-tionis reali formalis, seu ex natura rei. Major est certa, Minor verò constat ex SS. Patribus afferen-tibus quod Deus non solum est bonus, sed est ipsa bonitas, non solum est sapiens, sed etiam ipsa sa-pientia, ut declarat D. Bernard. serm. So. in Cantica, & lib. 5. de consider. Unde in Concilio Rhemensi requiritur ut ejus propositiones scriberentur: Scri-batur (inquit) stylu ferre, & ungue adamantino, & sculpatur in silice, quod divina essentia, forma, natu-ra, deitas, bonitas, sapientia, virtus, potentia, magni-tudo, verè est Deus.

4. Probatur secundò conclusio: Attributa divina non minori identitate gaudent cum essentia & natura divina, quam relationes: Sed ista non distin-guntur distinctione reali formalis ab essentia: Ergo nec illa. Major patet, Minor verò demonstrari solet in Tractatu de Trinitate, & colligitur manifeste ex Florentino less. 15. & 18. 19. & 24. ubi dicitur quod relatio est eadem re cum natura, solum vero se-cundum modum intellectionis nostra differt. Item quod non re, sed solaritione, paterna hypostasis à substantia se-jungitur. Quæ verba distinctionem Scoticanu-mentem manifeste excludunt, cùm illa, juxta Scotum supra citatum, sit præcedens intellectum omni modo.

5. Probatur tertio: Deus ex Lateranensi cap. Firmiter, est substantia omnino simplex: Sed non es-set talis, si ejus attributa distinguerentur ab essentia, distinctione reali formalis: Ergo &c. Minor probatur: Sicut enim si esset distinctione entitati-va inter essentiam divinam & ejus attributa, resultaret

ex illis compositio realis entitativa: ita si distin-guantur distinctione reali formalis, realis formalis compositio ex illis refutabit.

6. Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: compositio est distinctorū unio: Ergo sicut unio distinctorū distinctione reali entitativa, est compo-sitio entitativa realis, ita unio distinctorū distinctione reali formalis, est compositio realis formalis.

7. Respondent Scotistæ, non sufficere ad compositionem quod extrema inter se distinguantur, sed insuper requiri quod inter se comparentur per modum actus & potentiarum, quod non contingit in proposito. Sed & præterquam quod hoc videtur omnino voluntarium, cum definitio compositionis solum dicat, quod illa sit *unio distinctorū*, & cum aliqua sint composita, in quibus extrema non se habent per modum actus & potentiarum, ut patet in composito ex partibus integralibus) hoc ipso quod divina essentia ponitur ut realiter formaliter ab attributis distincta, hoc ipso ponitur ut ab illis for-maliter actuabilis & perfectibilis: Ergo hoc ipso ad illa comparatur ut potentia ad actum, & perfectibile ad perfectivum: unde quamvis hæc compa-ratio ad veram compositionem esset necessaria, hoc tamen non obstat, quin esset compositio in Deo, si ejus natura realiter formaliter ab ejus attributis distingueretur.

8. Probatur quartò: Sicut Deus est summè sim-plex, ita & summè unus, & ut loquitur D. Bernar-dus, *unissimus*: Sed non erit summè unus, si ejus essentia distinguitur formaliter ex natura rei, & ante omnem operationem intellectus, à suis attributis: Ergo &c. Major patet, Minor verò sic ostendit. Non minus summæ unitati repugnat quælibet distinctio realis, quam summæ simplicitati quælibet compositio realis: Sed si esset in Deo aliqua compositio realis ex essentia & attributis, quantumvis parva, Deus non esset summè simplex; nam ut ait D. Bernardus lib. 5. de consider. cap. 7. *Tam non est simplex quod vel uni cognita viro.* Ergo similiter, si sit aliqua distinctio realis, quantumvis parva, inter essentiam & attributa, Deus non erit summè unus.

9. Demum suaderi potest conclusio, ex eo quod ratio formalis divinæ essentiae, non minus est sim-pliciter infinita, quam ejus entitas: Sed entitas di-vinæ essentiae, ratione sua infinitatis, petit non dis-tingui actu ante operationem intellectus ab enti-tate attributi: Ergo etiā ratio formalis naturæ Dei, ratione sua infinitatis, postulat non distingui, clausa operatione intellectus, à ratione formalis attributi.

10. Dico secundò, attributa divina distingui-tur inter se & ab essentia, distinctione rationis ra-tiocinante.

Probatur primò: Distinctio rationis ratiocinante est illa quæ habet fundamentum in re: Sed talis est distinctio inter essentiam & divina attributa, & inter attributa inter se: Ergo illa est rationis ratiocinante. Major constat, Minor probatur. Virtualis multiplicitas rei est sufficiens fundamentum intellectui, ad ipsam distinguendam virtualiter: Sed divina essentia & ejus attributa, licet sint for-maliter à parte rei una res, tamen res illa est vir-tualiter multiplex, utpote æquivalens pluribus perfectionibus creatis realiter distinctis, etiam ex suo genere seu ratione formalis; æquivalent enim absolute & respectivo, communicabili & incom-unicabili, principiis intelligendi & volen-di, puniendo & miseriendo: Ergo &c. Minor probatur: Sicut enim si esset distinctio entitati-va inter essentiam divinam & ejus attributa, resultaret

I. Pars.

B bus